



เทศนาภคปญญกถา
ของพระธรรมโกษาจารย์ (เซ่ง) วัดราชาธิวาส

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ
โปรดให้พิมพ์ในการบำเพ็ญพระกุศลทักษิณานุปทาน

เนื่องในวาระพระราชทานเพลิงศพ
เจ้าจอมมารดา ชุ่ม รัชกาลที่ ๔
เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ
ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

ร. ม. ๕๔.

หนังสือพิมพ์







เทศนาบทปฐมนุกถา
ของพระธรรมโกษาจารย์ (เซ่ง) วัดราชาธิวาส

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ
โปรดให้พิมพ์ในการบำเพ็ญพระกุศลทักษิณานุปทาน

เนื่องในจารพระราชนิพนธ์
เจ้าจอมมารดา ชุ่ม รัชกาลที่ ๔
เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

โรงพิมพ์บำรุงนุกถกิจ

ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

คำนำ

เมื่อมารดาข้าพเจ้าถึงอัฐมกรรมแล้ว คราวทำบุญ
สัตตมวาร ได้นิมนต์เจ้าคุณพระธรรมโกษาจารย์
วัดราชาธิวาส มาแสดงเทศนา ต่อมาถึงคราวทำบุญ
บุญญาดมวาร ได้นิมนต์เจ้าคุณพระสาธน์โสภณ วัด
เทพศิรินทรร แต่เมื่อทำบุญศตมาห ได้นิมนต์เจ้าคุณ
พระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดมหาธาตุ แสดงเทศนา
พระราชาคณะทั้ง ๓ องค์นั้น ท่านอุดำห์แต่งเทศนาขึ้น
ใหม่ สำหรับแสดงในวาระทั้ง ๓ คราวนั้นโดยไมตรีจิตต์
ข้าพเจ้าได้พิมพ์เทศนา ของ เจ้าคุณพระสาธน์โสภณ แต่
เจ้าคุณพระธรรมไตรโลกาจารย์แจกแล้ว แต่เทศนา
ของพระธรรมโกษาจารย์เดิมข้าพเจ้าไม่ได้คาดว่าท่านจะ
แต่งใหม่ ด้วยวันที่นิมนต์เทศน์จวนแจกับวันวาร มา
ทราบต่อทีหลังว่าท่านได้อุดำห์แต่งให้เหมือนกัน จึงได้
เก็บไว้พิมพ์แจกในวาระ พระราชทานเพลิงศพมารดา เพื่อ
ให้ปรากฏประติภาณแด่ความอาลัยของท่านทั้ง ๓ องค์

๑๓ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓

หอพระตำตอวิชิตญาณ
วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

กตปุณญกถา

พระธรรมโกษาจารย์ (เซ่ง) วัดราชาธิวาส

ถวายที่วังวรดิศ

เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

อิธ นนฺทติ เปจุจ นนฺทติ

กตปุณฺณ โณ อุกฺกตํ นนฺทติ

ปุณฺณํ เม กตฺตํ นนฺทติ

ภิชฺชโย นนฺทติ ตฺถาคคฺคิ คโตติ ฯ

บัดนี้ จักรับประทานถวายพระธรรมเทศนาในกต-
ปุณญกถา ถอดของพระเดชพระคุณประทับพระบัญชา
บารมี โดยอนุรूपแก่พระกุศลทักษิณานุปทานบัง
ปการกิจ ซึ่งพระบรมวงศ์ปิตรทรงบำเพ็ญเพนบุพ
เปตพลัธรรมบันณาการ ทรงอุทิศเฉพาะท่านเจ้าจอม
มารดา ชุ่ม ผู้เป็นบุพพการีนี้ อันเป็นที่ทรงเคารพเพน

นิตยกาต เมื่อท่านถึงอดัญญกรรมดั่งมาบัญญัติประ
ภมดัตตมวาร ได้ทรงบำเพ็ญมาค้ำชูฐานเป็นพิเศษอีก
ภาค ๑ ซึ่งนับเนื่องในอปลายนธรรม มีพระกตัญญู
กตเวทิตาคุณเป็นพลบัจจย หากดักเตือนพระหฤทัย
ให้ทรงพระอนงค์ถึงพระคุณของท่านบัณฑิตนี้ ยิ่งทวี
ความเคารพกับทั้งความได้กาดย เหตุปรารถนอดัญญ
กรรมที่ไม่มีใครนึกหมายว่าจะมีมาถึงท่านในเร็ววัน ฯ

ท่านเจ้าจอมมารตานั่น เป็นผู้พร้อมพร้งด้วยคุณ
ดมบัตทั้งมรรยาทแจจรรยาเป็นอย่างดี มีพรหมวิหาร
ทั้ง ๔ แม้ไปทั่วถึงพระโอรสแดพระญาติพระนัดดา แต่ผู้
พึ่งพำนักพระบารมีในพระบรมวงศ์พิตรเป็นนิตยนิรันดร์
เพราะเหตุนี้ ท่านจึงเป็นที่เคารพนับถือของชนเป็น
อันมาก ต่างปรารถนาขอให้ท่านมีชนมายั่งยืนเจริญยิ่ง
ขึ้นไป เพราะดั่งกลจะดั่งดั่งว่า ก็เพราะมีท่านผู้ใหญ่เป็น
หลักช้คนนำผู้น้อยให้ประพฤติความดั่งงามตามกัน คำสอน
เป็นคำคัญสำหรับชาติ ฉันทใด ท่านผู้ใหญ่ก็เป็นคำคัญ

สำหรับสกุต ฉนั้น อาหารอันสูงค่าดัง เป็นสิ่งสำคัญ
สำหรับร่างกาย ฉนั้น ท่านผู้ใหญ่ที่ดื่อก็อุปการแก่สกุต
ฉนั้น เมื่อท่านยังอยู่ ชนทั้งหลายย่อมได้ความชื่นใจ
ชุ่มชื่นใจ ดังสกุตชาติอื่นได้อาศัยค้ำพุงพฤษา ส้ม
จริงตามพระพุทธภาษิตที่ว่า

สาชาปคตผลทุเปโต ชนุริมาว มหาทุโม
มุตวา ผลส้มปนโน ปติฏฐา โหติ ปกฺขินิ ฯ
ความว่า เหมือนไม้ใหญ่ มีรากหยั่งลงมั่นในพสุธา
ตั้งดำเนินแตกสาขามติใบเมตต์ผล ย่อมเป็นที่พึ่งของฝูง
วิหคในอรัญ ต่างพากันเข้าอาศัย ใครต้องการร่ม
เงาก็เข้าจับ ใครต้องการผลก็บริโภค ฉนั้น ฯ

โดยฐานเป็นเจ้าของมารดา ท่านมีการบุญ
เจตนาปรารถนาหวังดีแสวงหาความเจริญแก่พระโอรสแด่
พระนัดดาอยู่เดิมอไม่เว้นวาย ได้บำรุงพระโอรสให้
ทรงพระเจริญยิ่ง ๆ มีพระเกียรติยศพระเกียรติคุณปรากฏ
แผ่ไปไพศาล ได้ช่วยเป็นธุระเอาใจใส่ตลอดลงใน

สรรพกิจการอันเป็นพระกรณียะในพระองค์ โดยสุด
 สามารถที่จะพึงเป็นไปได้เพียงไร ในเมื่อมีอุปสรรคหรือ
 เหตุร้าย อันจะให้เป็นที่ขึ้นของพระหฤทัย ก็ได้พยายาม
 แกะไขปลดปล่อยเรื่องราวให้กลับดี ท่านเช่นนั้น ย่อม
 ได้นามว่าพระพรหมของบุตรธิดา มีเนื้อความแจ้งอยู่
 ในพระพุทธานุภาพว่า

พรหมมาตา ปิตโร ปุพฺพพจฺจิริยาติ วุจฺจเว
 อาหุเนยฺยา จ ปุคฺคตานิ ปชาย อนุกมฺปกา ฯ
 มารดาบิดาผู้มกรณาอันเคราะห์แก่บุตรอันเป็นประชารของ
 ตน ปรวชญ์ย่อมกล่าวชานนามว่า เป็นพระพรหม
 บ้าง เป็นบรรพจารย์ครูผู้ฝึกสอนเริ่มแรกบ้าง เป็น
 ผู้ควรรับสักการบูชาบ้าง ของบุตรธิดาทั้งหลาย ดังนี้ ฯ

โดยฐานเป็นวุฑฺฒมฺมทุกฺค ท่านได้ชวนชวายุคังตน
 ไว้ชอบเป็นอัครดลัมมาปณิธิ เป็นผู้ใหญ่ออย่างดี ไม่มี
 เสว้าหมอง เป็นโชติโชติปรายนา สว่างใส่วมาแล้ว มี
 ความสว่างใส่วไปโนเบื้องหน้า แต่เกอฏฺฐอุปถัมภผู้ผู้น้อย

ด้วยสังคหวัตถุ เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ & ประการ มี
 การให้สิ่งของแด่เจรจาด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน เปนที่
 ชุ่มชื่นควรดื่มไว้ในใจเปนต้น ได้ปลุกฝังให้ตั้งคนเจริญ
 ใหญ่ เปนกำลังสำคัญในราชการ มีเกียรติยศยก
 เชื้อมอຍกัมี ท่านผู้ใหญ่ที่เลี้ยงคนขึ้นงอกงามเจริญดี
 ได้เป็นผู้ต่างพระเนตรพระกรรณ ของ พระมหากษัตริย์
 เปนเรี่ยวแรงของชาติช่วยให้ดำรงมั่นวัฒนา นับว่าท่าน
 เปนผู้ทำประโยชน์แก่ชาติลึกเพียงไร แม้นบ้านย่อมเป
 ็นสำคัญของครอบครัว ถึงหมู่ชนอันอยู่รวมกันเป
 ็นชาติ ก็จำปรารถนาผู้ใหญ่อันเป
 ็นมิ่งขวัญดุจเดียวกัน เจ็ดย
 สถานโบราณวัตถุ เปนเครื่องจูงใจประชุมชนให้ประ
 พุติดี ย่อมเป
 ็นของต้องการสำหรับประเทศ ฉะนั้น
 ท่านผู้ใหญ่ที่ควรแท้แก่การอภิวาทน์เค
 ารพบปะ ก็เป
 ็น
 สำคัญสำหรับหมู่ชน ฉะนั้น เพราะเพียงแต่ได้นอบน้อม
 ต่อท่าน ก็ยังเป
 ็นความดีงามเครื่องเจริญด้วยอิ
 ฐผล
 ตั้งพระคาถาพจนินพรรษา

โดยฐานแปดัคคิบรรพ ท่านเป็นผู้ถึงพร้อมบริบูรณ์
ด้วยศรัทธา คือ ถัดจากะ แด่นัญญาเป็นอาทิ มี
ความเคารพหนักแน่นเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย พร้อม
ด้วยกัมมัตถักตาศรัทธาเป็นกำลัง หยั่งเห็นชัดว่าดี
มีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย บุคคล
จักได้ดีหรือประสบวิบัติอันตราย ก็เพราะกรรมอันตน
ได้ทำมา ตั้งดีติรักษากายวาจาเรียบร้อย ทั้งส่วน
จรรีตอันเนื่องด้วยมรรยาท แดดะเว้นจากข้อที่มีบัญญัติ
ห้าม ปราบปรามวิติกกมโทษด้วยเจตนาคิดงดเว้นวิบัติ
เกกุกด เออเพอ เผื่อแผ่โอบอ้อมอารี เป็น กัตถยาณธรรม

ดั่งมาเดิมมา หมั่นดัดบั้ง โอวาทแด่พระธรรมเทศนา
 ศึกษาข้อความทั้งส่วนควรละเว้นแคว่ควรบำเพ็ญ เปน
 ผู้ยินดีในการบริจาต ทั้งฝ่ายปฏิการ แล อุปถัมภ์ตามควร
 แก่กาตแลปฏิบัติหูกผู้รับไทยธรรม ดำเนินยกตริภักตรอง
 เหตุผลพิจารณาธรรมาธรรม ตาม ลักษณะ ของ ดัง ขาร
 เจริญปรีชาญาณ ประกอบ ประโยชน์ อัน เปนสาระ แห่ง
 ร่างกายที่ธรรมตาแต่งมา ได้ปฏิบัติต้องตามพระพุทธร
 ภาสิตว่า

ดุษฎาย ดีเด่น จ ยา ปวชุตติ

ปณฺณาย จาเคน ดุเคน จุญ

ด้า ตาทิดี ดีดวดี อุปาดิกา

อาทียติ ดำรมิเรว อดุคโน ฯ

มีความว่า ผู้ใดเจริญยิ่ง ๆ ด้วยศรัทธา คัด บัญญา
 การบริจาต แด่การดัดบั้งทั้งส่วนโลกีย์ แลโลกุตระต้อง
 ดัดถาน ท่านเช่นนั้น เปนอุปาธิกามีศีลประพฤติเรียบร้อย
 ซื่อว่ายอมถ้อยแก่คนแห่งคนไว้ได้ในโลกนี้ ฯ

ท่านเจ้าจอมมารตามีชนมายุยังยืนสมบรมนด้วยดาร์
 ประโยชน์น่าชื่นใจ ยิ่งล่วงมาถึงปัจจุณวัย ยังได้
 ทักหาเห็นพระโอรสมีพระชนม์พรรษาเจริญเกินกว่า ๒๐ ปี
 มีพระญาติพระนัดดามิตรสหาย แด บรืวารชน พร้อมหน้า
 ในบางสมัย คงจักเปนเครื่องบันเทิงใจด้วยธรรมบัต
 ในปัจจุบันทันตาเห็น เปนผลเดี๋ยวจด้วยบุญญาภพให้
 เปนไป แต่เพราะ ด้รระของท่านตกอยู่ในวิสัยแห่ง
 ธรรมดา อุปปาโท ปญญาติ ความเกิดขึ้นปรากฏอยู่
 ฐิตถุส อญญตตุต ปญญาติ เมื่อยังดำรงอยู่ ความ
 แปรปรวนเป็นอย่างอื่นก็ปรากฏ วโย ปญญาติ ความ
 เล็ดมด้นแตกดับก็ปรากฏเหมือนกัน นั้นเปนตัวดังชด
 ดัษณะ คือเครื่องหมายดังที่ปัจจัยแต่ง ต้องเปน
 เช่นนั้นเดิมอกัน ฯ

ทหรา จ มหนตา จ เย พาดา เย จ ปณจิตา
 ดพเพ มจจุจตุ ยนติ ดพเพ มจจุปรายนา ฯ
 ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนเขลาทั้งคนฉลาด คนทั้งดิน

ต้องไปสู่อำนาจแห่งมัจจุ มีมฤตยูเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฯ
แต่ย่อมต่างกันด้วยกรรม คือความประพฤติกาย
วาจาใจอันได้อบรมสร้างสมไว้ ผู้ใดได้ทำกรรมไม่ดี
ที่เรียกว่าอกุศลกรรม เมื่อไม่มีกุศลช่วยป้องกัน ผู้นั้น
ต้องมีทุกคติเป็นที่ไป ผู้ใดได้ทำแต่กรรมข้างดี ที่นับ
ว่าเป็นบุญเป็นกุศล ทั้งที่เป็นประโยชน์ตนแลประโยชน์
แก่ผู้อื่น ผู้นั้นย่อมชุ่มชื้นอยู่ด้วยบุญเป็นคนมีบุญแม้
ในโลกนี้ ทั้งจะมีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ดังพระ
พุทธภาษิตแสดงว่า

อิธ นนฺตติ เปจฺจ นนฺตติ .
กตปุญฺญो อภยตุถ นนฺตติ
ปฺปญฺญํ เม กตฺตติ นนฺตติ
ภิชฺชโย นนฺตติ สํกฺกตํ คโต ฯ

เหตุนั้นว่า ชนผู้มีบุญได้กระทำแล้ว ย่อมขึ้นบาน
ในโลกนี้ ละโลกนี้ไปแล้วย่อมขึ้นบาน ชื่อว่าย่อม
ขึ้นบานในโลกทั้งสอง ย่อมขึ้นบานในโลกนี้ว่า คนใด

ทำบุญไว้แล้ว ไปสู่สุคติแล้ว ย่อมขึ้นบานยิ่ง ๆ ดังนี้ ฯ

จักรับประทานบรรยายความแห่ง ศัพท์ว่า บุญโดย
ประสงค์ ฯ คุณชาตอันเกิดขึ้นแล้ว ชำระใจให้บริสุทธิ์
ชื่อว่าบุญโดยต้นเค้า ฯ บุญนี้จำแนกออกได้ทั้งเป็นเหตุ
ทั้งเป็นผล ฯ อโถหะ ธรรมเป็นข่าดึกแก่โถหะ คือความ
อาร^๕เออ^๕เพอ^๕แผ่อ^๕แผ่^๕ อโหหะ ธรรมอันเป็นข่าดึกแก่
โหหะ คือตัวเมตตา กรุณา อโมหะ ธรรมอันเป็น
ข่าดึกแก่ความหลง คือปัญญาอันรอบรู้เหตุผลแจ้งชัด
จัดว่าบุญเป็นเหตุ ฯ บุญอย่างอื่นเป็นอันมากเกิดขึ้น
เพราะอโถหะ อโหหะ อโมหะ เหล่านี้ชื่อว่าบุญเป็น
ผล ฯ บุคคลผู้ไม่โง่เขลาแต่อยากได้ กตบิมีความ
อาร^๕แผ่อ^๕แผ่^๕ ไม่เป็นแต่เว้นจากมิจฉาชีพเท่านั้น ยัง
ตั้งเคราะห์ผู้^๕อื่นด้วย โภกทรัพย์ของตนอีก ฯ ผู้ไม่ดูร้าย
มีเมตตากรุณาเป็นปเรจาริก ไม่เป็นแต่เว้นจากข่าดัว^๕
แต่เบียดเบียนผู้^๕ดัว^๕เท่านั้น ยังได้ชวนชววยเพื่อจะบ้อง
กันอันตรายแต่เพื่อบำรุงชีวิต นำความสู่ความสบาย

ให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย ๗ ผู้ไม่หลงงมงาย มีปัญญาเห็น
 ประจักษ์แจ้ง ไม่เป็นแต่รักษาตนละเหินจากทุกจริต ซ้ำ
 มีความคิดเห็นกว้างขวาง ในทางรักษาสัจจธรรมแต่
 บำรุงอุปถัมภ์ผู้อื่นอีก มีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์แก่ชน
 ทั้งหลาย ๗ พึงตั้งนิยฐานเห็นบุญ ที่เป็นฝ่ายเหตุแต่
 ฝ่ายผล ดังรับประทานสังฆวรรณามา ๗ กัตถาณธรรม
 คือความประพฤติงามอันได้ ชื่อว่าบุญ อันท่านผู้ใด
 ได้อบรมบำเพ็ญไว้ ย่อมได้ความชื่นบานในโลกทั้งต้อง
 ของผู้นั้น ดังแสดงไว้ในพระคาถา ด้วยประการนี้ ๗

ท่านเจ้าจอมมารดาเป็นผู้มีบุญจริยาอันได้กระทำไว้
 แล้วครบครัน แม้ต้องทำตายชั้นถึงอดัญญกรรมอัน
 เป็นกรรมตาของสังขาร ก็จักได้ความชื่นบานเป็นผล
 นิสังดี ทั้งได้ชื่อว่าสิ้นไปด้วยชรา ยังคงเหลืออยู่แต่
 คุณสมบัติ คือความดีทั้งหลาย พอเป็นอารมณ์ให้
 ผู้เคารพสักการได้ความชื่นบานบันเทิงจิตต์ อาจเป็น
 เหตุเตือนใจให้ประพฤติดุจจิตด้วยไตรทวาร ดำรง

เพราะความเคารพต่อท่านแล้วปฏิบัติตาม ดมแก่ความ
รักถึงด้วยกตัญญูตา ทั้งเป็นอันได้บูชาท่านปฐมนิยบทุกด
ด้วยประการณ^๕ ๖

รับประทานถวายพระธรรมเทศนาผู้ด้วยกาลเวลา

ขอถวายพระพร ๖



หนังสือหายาก



Small, illegible text or markings, possibly a library stamp or a list of items, located below the central seal.



